

ההתמודדות עם מלחמת גרילה

בעבר, תפקידה של מלחמת גרילה היה טקטי. כיום היא הפכה לאמצעי אסטרטגי. כך טוען הכותב במאמרו זה ומציג דעתו באשר לדרך שיש ללכת כדי לנצח בה

אהרון יפה

דוקטורנט
לגיאוגרפיה
באוניברסיטה
העברית בירושלים
בעבר קצין בצנחנים
ובחילות השדה

מבוא

בשנים האחרונות חוזרים ואומרים בהשלמה, בעיתונות ובציבור הישראלי, כי לא ניתן להתמודד עם מלחמת גרילה וכי אי-אפשר לנצח עם הנלחם לחירותו. עוד אומרים, כי צה"ל ערוך ללחימה בצבאות ערב הסדירים ולא במיידים אבנים וזורקי בקבוקי תבערה. האינתיפאדה היא סוג של מלחמת גרילה. במלחמה הזאת נלחמים החלשים נגד אחד הצבאות החזקים, המצוידים והמאומנים במזרח-התיכון. צפוי, כי תוצאות המאבק יוסיפו להיות שנויות במחלוקת. הפלסטינים יטענו, כי הניצחון שלהם היה מוחץ, וכי האינתיפאדה הובילה את ישראל לחתימה על ההסכם, שהעניק לפלסטינים מינהל עצמי בשטחי עזה ויהודה ושומרון, ושהישגו העיקרי היה בלגיטימציה שבה זכה אש"ף. טענת הפלסטינים קיבלה אישור בין-לאומי בהענקת פרס נובל (ב-1994) לחותמי ההסכם: יצחק רבין, שמעון פרס ויאסר ערפאת. מנהיגים ישראלים רבים השלימו עם רעיון הקמתה של מדינה פלסטינית

בשטחים, ולמעשה אינם רואים כל דרך למנוע את המשך התהליך. מלחמת הגרילה לא הומצאה במאה ה-20, אם כי השפעתה התעצמה באקלים הגיאופוליטי של תקופתנו ולנוכח השפעתה העצומה של התקשורת. בעבר תפקידה של מלחמת הגרילה היה טקטי בעיקרו, ואילו בימינו היא הפכה לאמצעי אסטרטגי, המאופיין הן ביכולתו

למלחמת הגרילה ולאיומים הנשקפים ממנה היתה כמעט אותה השפעה על עיצוב מפת העולם וגבולותיו במאה ה-20 שהיתה לשתי מלחמות העולם

ליזום מלחמה פוליטית, או חברתית, והן ביכולתו לחולל שינויים בדעת הקהל. למלחמת הגרילה ולאיומים הנשקפים ממנה היתה כמעט אותה השפעה על עיצוב מפת העולם וגבולותיו במאה ה-20 שהיתה לשתי מלחמות העולם. תהליך הדה-קולוניזציה האירופי הואץ על-ידי מלחמות הגרילה, או על-ידי החשש

מפניה, לדוגמה, מלחמת המחתרות בארץ-ישראל בצבא הבריטי. כך הפכה מלחמת הגרילה במאה ה-20 למכשיר לשחרור משלטון זר, לשינויים פוליטיים ולביטוי של קבוצות אתניות שוליות. עם התרבות השימוש בגרילה, התרבו התיאוריות שניסו להסביר אותה, לתארה וכן שוכללו הכלים התיאורטיים והמעשיים ללחום בה. רוב שירותי הביון המערביים טוענים, כי מלחמת הגרילה אף שימשה כלי בידי ברית-המועצות ומדינות הגוש הקומוניסטי לשעבר במלחמה הקרה בכל רחבי העולם. האמצעי הזה נבחר על-ידי הגוש המזרחי ושוכלל כתחליף להסלמה צבאית, העלולה להוביל לפריצת מלחמת עולם גרעינית, בעוד שליבוי מתחים פוליטיים, מפלגתיים וכלכליים בתוך המדינות וביניהן, נותן את התנאים וההזדמנויות הנחוצות לחדירה לתוכן ולהחלפת המשטר בהן. במקרים אחדים היו מלחמות הגרילה מוצלחות כמו בסין, בהודו-סין ובוייטנאם, שם הצליחו אנשי הגרילה במלחמתם נגד הצבא האמריקני, אשר נחשב למתקדם בעולם מבחינה טכנולוגית. במקרים אחרים ניגפו אנשי הגרילה בקרבות בפיליפינים, ביוון, בבורמה וברוב מדינות דרום-אמריקה ואפריקה. אין ערובה לניצחון בסוג זה של מלחמה, ובהיסטוריה יש דוגמאות רבות יותר לתבוסות במלחמת גרילה מאשר לניצחונות באמצעותה. מאמר זה יעמוד על הגורמים להצלחה במלחמת הגרילה ולכישלון

הגרילה; לפעמים הם יכולים לסייע להם, ולעיתים הם יכולים להיות להם לרועץ.

התנאים הנחוצים לניצחון במלחמת אנטי-גרילה

הניצחון במלחמת אנטי-גרילה תלוי בכמה תנאים: יש להכיר בכך שמלחמה כוללת נערכת כנגד המדינה; יש לראות במלחמה הזאת איום פוליטי-צבאי ולהכיר בכך, שמטרות מלחמת הגרילה הן שינוי המערכת הפוליטית. התגובה על מלחמת הגרילה חייבת להיות בעלת טבע של מלחמה כוללת.

ניהול המלחמה חייב להיעשות בהתאם לעקרונות של אמנות המלחמה: אסטרטגיה כוללת, אסטרטגיה מקומית ופעולות צבאיות. השימוש במרכיבים האלה צריך

לנצח במלחמת הגנה והמורדים ישרדו ללא קשר לכמה מערכות יניצחו הכוחות המגוינים.

מה שהופך את המצב למורכב ביותר היא הידיעה כי אין פתרון צבאי טהור למלחמת גרילה. עשיית שלום דורשת ממשלה היכולה לגרוף את נאמנות האוכלוסייה. עם זאת, קשה להקים ממשלה כזו משום טבעה המיוחד של מלחמת הגרילה שלעיתים קרובות בוחת את יעדי הפיגוע שלה מבין נושאי המשרות האזרחיות. יתר על כן, ממשלה מערבית המסייעת לבעל ברית אסיאני, תגלה כי בעל בריתה הנראה כיצב הרי זו אילוזיה. ממשלה יכולה להפוך ליציבה על ידי שימוש בשיטות דיכוי. מצד אחר, חברה מתפתחת שוגה באופן בלתי נמנע. כיצד אפוא אפשר להשיג פיתוח וגם יציבות – התקדמות וביטחון?

לעיתים קרובות קיימת נטייה לפצל את הבעיה. אחדים יטענו, כי מלחמת הגרילה נובעת מבעיה פוליטית. אחרים יטענו כי ההצלחה הצבאית תבוא רק לאחר ייצוב פוליטי. האמת היא כי הבעיות אינן נפרדות. ייצוג פוליטי חייב להיעשות בעוד נלחמים את מלחמת הגרילה. חיוני למנוע מלחמת אזרחים בארצות רבות. אין תפקיד חיוני יותר מאשר לנתח ולחקור את טבעה של ממשלה יציבה וחכמה במדינות מתפתחות.

הגורם העיקרי הקובע את הצלחת לוחמי הגרילה הוא דרך ניהול המלחמה נגדה – האם נוהלה כמלחמה כוללת בעלת רכיבים פוליטיים וצבאיים תוך שימוש בעקרונות אמנות המלחמה. תבוסות או נצחונות מושפעים גם מהתנאים הגיאוגרפיים שבהם פעלו לוחמי

בה תוך התמקדות במענים התיאורטיים שגובשו בעולם המערבי ללחימה בטרור. המאמר אינו עוסק במענים הטכנולוגיים, שפותחו, בייחוד נגד הטרור העירוני וחטיפות המטוסים, אלא בחשיבות של תורת הלחימה בגרילה ובהתפתחות החשיבה האסטרטגית ביחס לסוג זה של מלחמה. התורה הזאת התגבשה עם התגברות השימוש בטרור כדרך לחימה נפוצה של ארגוני טרור ולוחמי חופש למיניהם. רבים מהחוקרים טוענים, כי קיים אינטרנציונל טרור בין-לאומי, המשתף פעולה ביעדיו, בשיטות הטרור, באימונים, במימון ובחומרי המלחמה, וכי ארגוני הטרור הפלסטיניים תופסים בו מקום מרכזי. חוקרים רבים אומרים, כי את מקומן של מדינות הגוש המזרחי תפסו מדינות רדיקליות כמו איראן, לוב וסודאן, המספקות סיוע כספי, תמיכה מדינית ומשמשות כמקומות ריכוז ומחסה למפקדות ארגוני הטרור.

המלחמה נגד מלחמת הגרילה

המלחמה נגד מלחמת הגרילה אינה פשוטה ואינה קלה. בספרו **האסטרטגיה האמריקנית – הדוקטרינה והדיפ-לומטיה** טוען הנרי קיסינג'ור:

המלחמה הנפוצה ביותר היא מלחמה שלקראתה ערוך המערב פחות מכל מבחינה צבאית, פוליטית ופסיכולוגית. במלחמת גרילה מאבד כוח-האש את עליונותו ויתרונו. אנשי הגרילה יצטרפו למלחמה רק במקום בו הם נהנים מעדיפות מקומית. עם זאת, על המגוינים לשמור על כוחם בכל מקום מחשש לבלתי צפוי. השאיפה אינה רק להחזיק בטרטוריה, מאחר שהמטרה האמיתית היא מורל האוכלוסייה ושיטת הממשל האזרחי. אי אפשר

להיעשות באופן סימולטני, מכיוון שלא ניתן להביסה אם משתמשים במרכיב אחד בלבד נגדה. במלחמת אנטי-גרילה יש להצטייד ברצון עז ובאורך רוח משום שבהגדרתה היא ממושכת, מורכבת, מתסכלת ויקרה. המדינה חייבת לגייס את כל משאביה כולל המשאבים המורליים. יש להפיק יתרון מהתנאים

Counter-insurgency Warfare:

לוחם גרילה אחד יכול לרתק עשרה חיילים סדירים או לפצלם. על כל לוחם גרילה הרוג משלמים חמישה עשר חיילים סדירים בחייהם. במלאיה נדרשו 6,500 שעות סיוור ומארב על-מנת לאתר איש גרילה קומוניסטי אחד, ומתוך אלה שאותרו נהרג רק אחד מתוך עשרה. במליה נדרש יחס של אחד לשלושים בין לוחמי הגרילה לצבא הסדיר על-מנת לנצח. ביוון הועסקו 200 אלף חיילים סדירים על-מנת להביס 30 אלף אנשי גרילה. בדרום וייטנאם, בתקופת השלב השני של המאבק הקומוניסטי (1957-1962) היה היחס עשרים וחמישה חיילים לכל איש גרילה.

מבחינות אסטרטגיות וטקטיות נערכות מלחמת הגרילה ומלחמת האנטי-גרילה באותן שיטות. לשתיהן נדרשים תנועה, הפתעה, כלי נשק קלים ומודיעין טוב. כוחות האנטי-גרילה חייבים להיות מודעים גם כן לשימוש המכריע בגיאוגרפיה. להערכה המדויקת של התנאים הגיאוגרפיים יש חשיבות להצלחת המערכה. הממשלה חייבת להיות גם מודעת לכך, שהטקטיקה במלחמת האנטי-גרילה דורשת הקמת יחידות מיוחדות, אימונים מיוחדים וציוד מתאים. הלוחמים בגרילה חייבים להיות קודם כולל לוחמי גרילה מעולים ומאומנים, המכירים את הזירה ומצוידים במודיעין מעולה על היריב. בכלל, מודיעין השטח העדכני הוא אחת מנקודות המפתח ביכולתו של צבא הממשלה לנהל מאבק אנטי-גרילה מוצלח.

סיכום

היכולת לשרוד, להשתמש בשיטות לוחמת אנטי-גרילה ולנצח בה על אף החולשה תלויה בנתונים הגיאוגרפיים

ההמוניים באנשי הגרילה. הממשלה תבקש להגן פיזית על ההמונים מפני הטרור של אנשי הגרילה. היא תצטרך לשקם את הסמכות הממשלתית ואת הסדר החברתי, ותשאף ליצור אמון מחודש במערכות הפוליטיות, הכלכליות והחברתיות – אמון שהופר קודם לכן

בעיות בלחימה בגרילה

גם כאשר מכירים את העקרונות התיאורטיים של ניהול מלחמת אנטי-גרילה, עדיין מסובך ליוזם, לנהל ולנצח במלחמה כזאת. הבעיות קשורות לטבעה ולמאפייניה של מלחמת הגרילה.

במישור האסטרטגי הכולל חייבת הממשלה להיות ערה לפעולות לוחמי

היעדים האסטרטגיים, הפוליטיים והצבאיים של מנהלי מלחמת אנטי-גרילה הם: להביס צבאית ומורלית את לוחמי הגרילה, להשמידם פיזית, למנוע מהם מנוחה ופסק זמן, להשמיד את בסיסיהם, לתפוס את השליטה על השטחים שהיו בשליטת לוחמי הגרילה. הצבא הגרילה

הגרילה, להגדיר את היקפה של המלחמה ולחקור את סיבותיה הפנימיות והחיצוניות. הממשלה חייבת להיות נכונה לגייס את כל המקורות הנחוצים למאבק בגורמי המלחמה ולהבסת לוחמי הגרילה. דוגמה לכך מביא מייג'ר ג'ייס פסטיי בספרו –

הגיאוגרפיים על-ידי שימוש בתוואי קרקע, בתבליט, בתכסית ובמערכות התחבורה כדי לבודד את לוחמי הגרילה. רק לאחר מימוש התנאים האלה יכולה מדינה לנהל, ללחום ולנצח מלחמה כזאת.

היעדים האסטרטגיים של מלחמת אנטי-גרילה

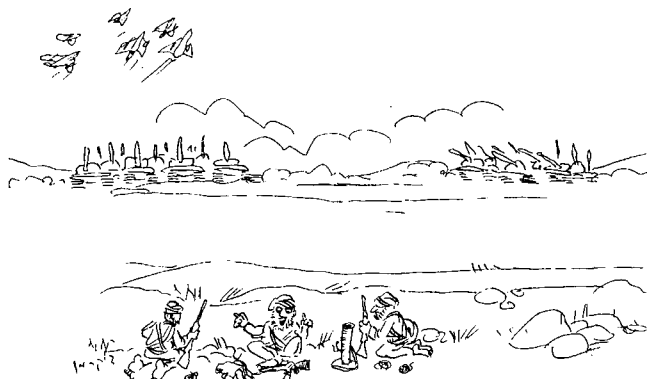
טבעה של מלחמת הגרילה ומאפייניה מכתיבים את יעדיה האסטרטגיים של מלחמת האנטי-גרילה. הצלחת מלחמת האנטי-גרילה תלויה בשלושה מרכיבים:

1. הסיבה למלחמת הגרילה: התנאים שבהם פרצה המלחמה, מידת תמיכת ההמונים בה, מורל לוחמי הגרילה.

2. העם, שהוא המקור העיקרי לתמיכה המוסרית ולמקורות האנושיים לאנשי הגרילה: חשיבות המרכיב האנושי, היכולת לשרוד, להתחבא ולשאוב מידע.

3. הפוטנציאל הצבאי של אנשי הגרילה.

היעדים האסטרטגיים, הפוליטיים והצבאיים של מנהלי מלחמת אנטי-גרילה הם: להביס צבאית ומורלית את לוחמי הגרילה, להשמידם פיזית, למנוע מהם מנוחה ופסק זמן, להשמיד את בסיסיהם, לתפוס את השליטה על השטחים שהיו בשליטת לוחמי הגרילה. הצבא ישאף לנתקם ממקורות הספקת המזון והנשק – ממקורות פנימיים או חיצוניים. לוחמי האנטי-גרילה ישאפו לחזור ולתפוס את השליטה המלאה על המדינה ולהפסיק את תמיכת העם באנשי הגרילה ולהחזירה לצד הממשלה. את התמיכה הזאת אפשר גם להשיג על-ידי שימוש בתוכניות ובפעולות פוליטיות, כלכליות ופסיכולוגיות, שישנו את התנאים אשר גרמו לפריצת המלחמה ולתמיכת

אתה תחטף את הסנקים ואתה תשמיד את המסוקים ואני אנסח בינתים הודעה לעיתונות

איתור הקרקע הפוליטית לצמיחתן ולגשוגן, ללא גיוס כל משאבי העם ותמיכה בממשלתו ובצבאו וללא נחישות בצדקת המאבק ובשיטותיו, נידונו לכישלון חלקי או מלא.

מקורות

1. יהושפט הרכבי, **על הגרילה**, מערכות, תל-אביב, 1974.
2. Franklin Mark Osanka, **Modern Guerrilla Warfare**, The Free Press of Glenco, New York, 1962.
3. General Carl von Clausewitz, **On War VI**, translated by Col. J.J. Graham, Barnes and Nobels Inc., New York, 1968.
4. Peter Paret and J.W. Shy, **Guerrillas in the 1960's**, Frederich A. Praeger, Publisher, New York, 1962.
5. Peustay, J.S. **Counterinsurgency Warfare**, The Free Press' New York, Collier-Mcmillan United, London, 1965.
6. Klonis, N.I. **Guerrilla Warfare: Analysis and Projection**, Robert Speller and Sons, Publishers, New York, 1972.

המקומיים. רק בשנות ה-60 השתנתה האסטרטגיה, וגובשה מטרה כוללת, שנכלמה רק עם התפוררות הגוש הקומוניסטי. נראה, כי כיום עומד אינטרנציונל הטרור בפני גיבוש אסטרטגיה כוללת חדשה, כולל יעדים ומטרות חדשות/שונות.

התיאוריה השלטת כיום בניהול מלחמות גרילה היא הסינתזה בין תיאוריית מאו, לפיה עקרונות מלחמת הגרילה יותאמו לתנאים ההיסטוריים והגיאוגרפיים במקום נתון, יחד עם תיאוריית צ'ה גווארה, לפיה אין צורך להמתין עד שיבשילו התנאים, אשר יביאו לפרוץ מלחמת הגרילה, אלא יש ליצור ולזוּם את התנאים.

מנקודת המבט של האסטרטגיה הכוללת טוענת התיאוריה, כי אפשר לבחור את המדינה שבה אפשר לזוּם ולנהל מלחמת גרילה על-מנת לשנות בה את המכלול הגיאופוליטי. במילים אחרות, הלוחמים, באופן תיאורטי, לא צריכים להמתין להזדמנויות, אלא הם יכולים ליצור אותן על-פי הצרכים האסטרטגיים והגלובליים. זהו לפיכך האיום העיקרי שבתיאוריה הזאת.

הפתרון שחייבים להציע הלוחמים במלחמת גרילה ובמלחמת טרור, אף כי הוא קשה ומסובך, יכול להיות בדרך של נחישות הדעת, גיוס כל המשאבים ומלחמה טוטלית בכל הגורמים, שהביאו לפרוץ המאבק, ובדרך של הכנות ומוכנות להילחם מלחמות ארוכות ומתישות כאלה. חשוב גם לנסות לאתר ולפתור בעיות פוליטיות כואבות לפני שיפרצו מעשי איבה. מלחמות ומאבקים בגרילה ובטרור שנעשו בדרך מוגבלת ללא

והפוליטיים, היינו, מיקום המדינה וגודלה מנתיבים את יכולתם של לוחמי הגרילה להשתמש במדינות שכנות כבסיסים לסיוע חיצוני.

בהיסטוריה יש דוגמאות לכך, שכשלוניותיהם העיקריים של לוחמי הגרילה נבעו מתנאים קשים, או משימוש לא נכון באמצעים שעמדו לרשותם. כמו כן נמצא, כי מלחמת אנטי-גרילה מושפעת גם מהתנאים הגיאוגרפיים-פוליטיים, המנתיבים את שיטות הפעולה, תוצאותיה ויכולת הלוחמים בגרילה להילחם ולנצח.

התפתחות התיאוריה של מלחמת הגרילה והשימוש המעשי בה, בעיקר על-ידי הגוש המזרחי בדרון, גורמים לשתי בעיות עיקריות: הראשונה היא הבעיה המעשית, הנובעת מהעובדה שמלחמת הגרילה אינה רק סגנון של מלחמה, אלא גם צורה של מלחמה. הבעיה השנייה היא בעיה תיאורטית, הנובעת מהתפתחות התיאוריה של מלחמת הגרילה.

הבעיה המעשית נובעת ממאפייני האתגר והאיום העומדים בפני מדינה כאשר היא מעורבת בצורה כזאת של מלחמה. אף כי ניהול מלחמה כזאת גורם קשיים מעשיים רבים, הרי שהניסיון המצטבר בשימוש בה הפך אותה קלה יותר לניהול.

הבעיה התיאורטית נובעת מהשפעת התיאוריה של מלחמת הגרילה על האסטרטגיה הכוללת. עד פעילותו של צ'ה גווארה במדינות דרום-אמריקה השתמשו הקומוניסטים במלחמת הגרילה, לשם השגת מטרותיהם בקונפליקט שבין המזרח למערב, רק במקומות שבהם התקיימו שלושה תנאים מקדימים: סיבה, תמיכת העם ותנאים גיאוגרפיים עדיפים. במילים אחרות, הם רכשו יתרון רק בהזדמנויות מקריות ברחבי העולם בלי שהיתה להם אסטרטגיה כוללת וראייה סופית של המטרה שאליה שאפו בכל המאבקים